

УДК 069.01

ПРОЕКТИ МУЗЕЙНОГО СПРЯМУВАННЯ ЯК ЧИННИК МОДЕРНІЗАЦІЇ МУЗЕЙНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Ключко Ю.М., канд. пед. наук, доц.

(Київський національний університет культури і мистецтв)

Стаття присвячена розгляду проектних ініціатив, їх сутності та значущості в контексті сучасної культури і музейної практики; загальнотеоретичному аналізу типології та класифікації музейних проектів, характеристики особливостей розвитку музейного проектування в Україні.

Ключові слова: музейні проекти, музейна галузь, типологія, класифікація, музейна комунікація, інноваційні технології

Останнім часом дискусії щодо ролі музею та його статусу лунають все гучніше. Основний вектор полеміки спрямований на осмислення місця музею в новій системі координат. З одного боку, мова йде про включення до музейної практики новітніх комп'ютерних технологій, з іншого – про приділення все більшої уваги соціальним аспектам функціонування даної культурної інституції. На сьогодні теоретико-методологічні розробки музейної педагогіки як ніколи затребувані українськими музеями, які значно активізували роботу з аудиторією. В статтях, монографіях, дисертаційних дослідженнях, на семінарах і конференціях обговорюються питання по найбільш важливим проблемам музейної діяльності. В процесі дискусій народжуються нові унікальні технології і методи музейної справи, нові форми експонування та роботи з різними аудиторіями.

На думку фахівців, не існує альтернатив знанням та досвіду, які здобуті у музеї. Альтернативи потребує лише підхід до подачі інформації музейній аудиторії, яка швидко змінює своє сприйняття під впливом нових медіа. Минули ті часи, коли національним музеям було достатньо мати значну кількість експонатів у вітринах. В сучасному світі вони повинні пос-

тійно шукати нові шляхи передачі досвіду і привертати увагу людей інтерактивною подачею інформації, створювати програми і проекти.

Зважаючи на те, що ідеологія проектування – одна із провідних тенденцій сучасної культури, проектна діяльність як нова технологія в музейній справі останнім часом набуває все більшого розмаху та демонструє значну комунікативну ефективність порівняно з традиційними формами музейної діяльності. Адже саме проектна діяльність вчить досягати результату, самостійно мислити, вирішувати проблеми шляхом застосування необхідних знань. Проектна робота, якій притаманна інноваційна спрямованість, як правило, являє собою результат глибокого компетентного аналізу та спрямована на модернізацію музейної сфери. Останнім часом дослідження структури і змісту музейних проектів як комплексної форми знайшло своє відображення у роботах Т. Белофастової, Т. Галкіної, О. Караманова, О. Лебедева, А. Ляшко, О. Харченко та ін [1; 4; 6; 9].

Метою статті є загальнотеоретичний аналіз типології та класифікації музейних проектів, характеристика особливостей розвитку музейного проектування в Україні.

Спираючись на попередні дослідження, зазначимо, що класифікацію і

типологію ми розглядаємо у вигляді низки послідовних етапів пізнавальних процедур і прийомів, що відображають хід думки від неврегульованого різноманіття до створення структурно визначеної цілісності. Це рух наукового знання від рівня емпіричного нагромадження до рівня теоретичного синтезу (узагальнення і впорядкування знання). Зокрема, типологія підвищує змістовність наукової інформації, оскільки вона дозволяє судити про ознаки і властивості об'єкта залежно від того, яке місце він посідає в цій системі. Класифікація має фіксувати закономірні зв'язки між класами об'єктів з метою визначення в системі місця об'єкта, яке вказує на його властивість.

Важливо зазначити, що типологія і класифікація фіксують систему досліджуваних явищ, які мають місце в конкретний момент. Музезнавство, як і об'єкти його дослідження, перебуває у динамічному стані, тобто в стані розвитку. Тому вчені періодично проводять аналіз соціальних процесів і явищ, щоб виявити ще не досліджені об'єкти, з'ясувати характерні зв'язки між ними, а також визначити їх закономірності. Вважаємо, що з огляду на реалії сучасних музеїв України, найбільш актуальною і точною є типологія музейних проектів, запропонована А. Ляшко. Дослідниця пропонує виділяти наступні типи музейних проектів:

- Трансмузейний проект – великий культурний форум, який, поряд з іншими інституціями (бібліотеки, концертні та виставкові зали, освітні заклади, комерційні структури тощо), залучає до участі музеї або декілька музеїв. Як правило, такого роду проекти присвячені значним ювілеям, державним святкам або «темі року»;

- Інтермузейний проект – заходи, які об'єднують ряд музеїв і спрямовані на підтримку саме музейної культури, адаптацію музею до нових соціальних умов, формування міжмузейного діалогу. Як правило, це великі проекти (Всеукраїнський музейний фе-

стиваль, Всеукраїнський музейний форум та інші вітчизняні події цього ряду: веб-портал «Музейний простір», акція «Ніч в музеї», загальнонаціональний рейтинговий конкурс «Музейна подія року» тощо). Зазначені музейні проекти відрізняються за масштабом і ресурсами, орієнтовані на різні аспекти музейного життя та безумовно на нього активно впливають.

- Музей як проект. Відкриття нового «свого» музею – найбільш привабливий і амбіційний проект. В основі такої музестворчості може бути покладено особисту колекцію, творчість художника або просто бажання приватної особи. Особистий музей, зокрема, прижиттєвий музей митця – фактично тенденція сучасної культури. У власному музеї митець може виконувати ролі колекціонера й дослідника, куратора і замовника, наглядача і глядача. За своєю сутністю, такого роду проекти слід називати квазімузеї;

- Проект в музеї. Це основна частина музейних проектів, які реалізуються на сучасному етапі. Як правило, в межах таких проектів відбувається оновлення і розширення традиційних форм музейної роботи шляхом впровадження нових технологій, методик та організаційних форматів. Для провідних музеїв країни можлива реалізація фактично окремого типу проекту – «музей в музеї», де тільки перелік напрямів проектної діяльності формує відчуття створення самостійного нового музею в межах вже існуючого;

- «Експонат як проект». «Експонат – проект» не прагне до структурної єдності з музейним експозиційним простором, навпаки, він активно порушує цей простір. Куратор або експозиціонер, який представляє такий експонат у музеї, свідомо епатує публіку, руйнує стереотипи відвідувача, формуючи новий глядацький досвід, новий досвід музею [6].

На наш погляд, також заслуговує на увагу науковий доробок Т. Галкіної, що здійснила класифікацію музейних

проектів за віковим складом аудиторії, за цільовим призначенням і за змістом. Так, на думку дослідниці, за віковим складом аудиторії проекти можуть бути дитячі та молодіжні (студентські, тощо); за цільовим призначенням – соціальні, освітні і дозвіллеві. В свою чергу, за змістом соціальні проекти можна класифікувати як арттерапевтичні; проекти, які орієнтовані на подолання негативних соціальних явищ; проекти, спрямовані на облаштування навколишнього середовища, розвиток міського середовища.

За змістом освітні проекти пропонується класифікувати наступним чином: проекти присвячені образотворчому мистецтву; проекти музейного профілю; проекти, спрямовані на професіоналізацію дітей і молоді; проекти, присвячені відродженню народних традицій; історико-культурологічні проекти; екологічні проекти; краєзнавчі проекти [4]. На підставі аналізу проектів, які реалізуються в музейній галузі України, вважаємо, що дана класифікація потребує подальшої деталізації.

Культурно-освітні практики українських музеїв останнім часом представлені різними музейно-педагогічними програмами і проектами. Вперше питання щодо необхідності розробки та впровадження у музейну діяльність програм, які розраховані на різні категорії відвідувачів, постало у 1980-х роках в контексті розгляду проблеми цілеспрямованого формування музейної аудиторії. Для сучасних музейних програм і проектів характерна варіативність. Розглянемо більш докладно найбільш масштабні, на наш погляд, проекти, дотримуючись вище зазначеної типології.

Трансмузейні проекти. У 2015 році стартував *Освітній фестиваль Арсенал Ідей*. Організаторами проекту стали Національний культурно-мистецький і музейний комплекс «Мистецький Арсенал» та Благодійний фонд «Мистецький Арсенал», який здійснює розробку, оперативне

управління і фінансування проекту. Реалізація Арсеналу Ідей є своєрідним експериментом, адже проект створено спільно з партнерами за кошти, залучені фондом від партнерів проекту та благодійників.

На сьогодні, Арсенал Ідей – це креативний комунікативний простір у Мистецькому Арсеналі (м. Київ), щорічний міждисциплінарний фестиваль, що у ігровій інтерактивній формі презентує найкращі здобутки нових освітніх тенденцій, проектів та програм. Куратори фестивалю завжди ставлять перед собою завдання досягти неможливого, тому за три роки Арсенал Ідей встиг об'єднати в одному просторі творчість дітей та дорослих, мистецтво, науку та інновації, найкращі освітні програми українських музеїв, реалізувати найрізноманітніші креативні спецпроекти. Основними принципами проекту є: поєднання мистецтва, науки, інновацій; інтерактивність; мультидисциплінарність; соціальна спрямованість; відкритість та широке партнерство.

У основі даного проекту – формування усвідомлення, що музеї є важливими громадськими інституціями, які сприяють вільному обміну думками та можуть прищеплювати дітям і молоді такі цінності, як спільні підходи до вирішення актуальних завдань, творчих і наукових пошуків, стимулювання різноманіття та креативності, інтересу до усього нового – інновацій, технологій, а також волонтерства і підприємництва. Також одним із завдань форуму є формування та подальше втілення спільно зі школами, освітнім і культурним сектором інноваційних проектів, що сприятимуть наближенню дітей до культурного простору, підвищенню інтересу до мистецтва та музейної сфери.

При цьому, Арсенал Ідей є соціально орієнтованим проектом. Адже, одним з вагомих напрямків проекту є соціальна програма, яка передбачає розробку адаптованих програм, створення інтерактивних творів мистецтва і

унікальних інсталяцій, які можуть стимулювати сенсорне сприйняття навколишнього світу, проведення серії спеціальних майстер-класів та організацію безкоштовних екскурсій до Арсеналу Ідей для дітей та підлітків з особливими потребами, дітей із соціально незахищених груп. Зокрема, у програмі фестивалю у рамках соціальної програми «Простір рівних можливостей» створено простір комунікації, де діти з інвалідністю разом з іншими дітьми об'єднуються у єдиній творчій грі.

Вже традиційно, Програма фестивалю розрахована на широкі кола відвідувачів – сім'ї з дітьми, дітей та підлітків, батьків, професійну спільноту, представників громадських та приватних ініціатив, зацікавлених кіл, потенційних інвесторів. Арсенал Ідей надає досвід ефективної колаборації та залучення широкого кола партнерів у створенні різновекторних освітніх програм, адже це – місце впровадження інновацій і дослідницький майданчик одночасно (під час фестивалю проходять тематичні конференції з питань освіти за участі фахового середовища, організаторів, представників влади, громадського сектора, ЗМІ, партнерів).

Слід зазначити, що розвиток і вдосконалення проекту ґрунтуються на отриманому досвіді, спостереженнях за дітьми та родинами, результатах співпраці з партнерами, у тому числі, міжнародними інституціями – Центром вивчення винаходів та інновацій імені Лемельсонів Смітсонівського Інституту (США) [8].

На наш погляд, проведення освітнього фестивалю сьогодні є особливо своєчасним, зважаючи на те, що музейна сфера в Україні потребує активних змін, впровадження інноваційних дитячих освітніх програм тільки отримує свій розвиток, а питання розвитку альтернативної освіти є надзвичайно актуальними на державному рівні.

Інтермузейні проекти. *Всеукраїнський музейний фестиваль*, що проводиться з 2005 року на базі Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д. І. Яворницького. Фінансування фестивалю здійснює Міністерство культури України, Дніпропетровська обласна рада, Дніпропетровська обласна державна адміністрація, Дніпровська міська рада, Дніпропетровський національний історичний музей імені Д.І. Яворницького (завдяки благодійним внескам спонсорів та меценатів).

Серед основних завдань фестивалю: збереження й популяризація музейних колекцій та проектів; створення моделі музею третього тисячоліття шляхом визначення прогресивних тенденцій і напрямів удосконалення галузі через проведення соціологічних досліджень, використання комп'ютерних технологій, узагальнення досвіду фахівців; демонстрація сучасного рівня майстерності музейних фахівців, кращих зразків з досвіду наукової, експозиційної, виставкової, просвітницької, поліграфічної, мульти-медійної діяльності музеїв; розвиток творчої співпраці музеїв з фахівцями гуманітарних наук, дизайну та архітектури, діячами сучасного мистецтва; привертання уваги громадськості до діяльності музеїв України, проблем збереження історико-культурної спадщини нації; виховання патріотизму, національної гідності, поваги до віковичних культурних традицій українського народу та інших народів, які мешкають на території України; сприяння залученню меценатів і спонсорів до розвитку музейної справи; представлення досвіду музеїв регіону на міжнародному рівні.

Музейний фестиваль вже став традиційним (Перший Всеукраїнський музейний фестиваль проходив під гаслом “Музей третього тисячоліття” (2005 р.), Другий - “Музеї в сучасному поліетнічному світі” (2008 р.), Третій -

“Музеї України у всесвітньому культурному просторі” (2011 р.), Четвертий - “Музей і діти: дитячі програми, центри, музеї” (2015 р.)). Черговий, П’ятий музейний фестиваль, планується провести у вересні 2018 року під гаслом «Музеї та виклики часу».

Як правило, у фестивалі беруть участь зареєстровані державні, комунальні, громадські, приватні музеї (всіх профілів) та галереї; заклади культури, освіти, виставкові фірми, що здійснюють експозиційну діяльність в галузі культури, займаються дизайнерськими роботами тощо. Програма фестивалю дозволяє продемонструвати досягнення, досвід музеїв в усіх напрямках музейної діяльності, порівняти й поєднати різні точки зору, погляди на історичне минуле і сьогоdnішній стан музеїв та культури в цілому, що відбиваються в сучасних технологіях та методах відображення минулого і сьогоdnення.

Вже традиційно фестиваль проходить на конкурсній основі. У рамках Всеукраїнського музейного фестивалю проводяться конференції з проблем музейної справи; професійні конкурси (конкурс міні-експозиції, музейних видань, музейних аудіо-візуальних програм, мультимедіа та музейного промоушену); тематичні круглі столи (“Музей і туризм: реалії та перспективи”, “Музей і діти” тощо). Переможців та призерів Конкурсів визначає Експертна рада (журі) фестивалю в межах існуючого призового фонду [2]. Безперечно, реалізація даного проекту сприяє як удосконаленню галузі, визначенню напрямків її майбутнього існування, так і скорішому входженню музеїв України в європейський культурний простір.

Загалом, міжнародна практика знає багато форм комунікації між музеями. Це конференції, симпозіуми, конгреси, стажування, семінари, практикуми, конкурси, бієнале, фестивалі. У той же час нинішні виклики змушу-

ють музейних працівників змінювати формат своїх зустрічей. Так виникла ідея провести Всеукраїнський музейний форум, на якому працівники музеїв могли б поспілкуватися, ознайомитися з досягненнями та обговорити нагальні проблеми.

На наш погляд, *Перший Всеукраїнський музейний форум*, що відбувся у липні 2017 року та був приурочений до 1110-ої річниці першої згадки міста Переяслава у літописі, також можна віднести до типу інтермузейних проєктів. Його організаторами виступили Центр пам’ятокознавства Національної академії наук України і Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, НІЕЗ «Переяслав», Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди та Переяслав-Хмельницька міська рада. На думку організаторів, місце проведення Форуму було вибрано не випадково. Адже у Переяслав-Хмельницькому зосереджено понад 24 унікальні музеї; це місто-музей, у якому жив і працював видатний музейник Михайло Сікорський, Герой України.

У Форумі взяли участь музейники, науковці, освітяни, мистецтвознавці з усіх регіонів України, представники органів державної влади. У межах Форуму відбулися такі заходи: науково-практична конференція, круглі столи з окремих проблем музейної справи, лекції та майстер-класи провідних діячів музейної справи й науковців, тематичні виставки і виставки окремих музеїв, віртуальні презентації музеїв України, екскурсії (до НІЕЗ «Переяслав» та Переяславом-Хмельницьким), товариські зустрічі, прес-конференції.

Зокрема, потужно була представлена наукова робота форуму. Учасники працювали в чотирьох секційних групах: «Стратегія управління музеями. Такі різні наші музеї», «Музейна педагогіка – виклики сучасності», «Розви-

ток напрямів і методів музейної роботи. Сучасні технології у музейній справі», «Основні види діяльності музеїв. Зберігаюча функція музеїв на сучасному етапі». У виступах науковців було висвітлено низку актуальних питань музейної галузі, що стосуються суспільнотворчої ролі сучасних музеїв, участі українських музеїв у роботі міжнародних організацій, підготовки музейних кадрів тощо. Практикуми і майстер-класи із теми «Діяльність музеїв у збереженні та популяризації історико-культурної спадщини України» охоплювали дві секції: «Реставраційна справа: досвід та перспективи» та «Музейна педагогіка». Впродовж трьох днів учасники Форуму також знайомилися з скарбами музеїв, обмінювалися досвідом із місцевими музейниками [3; 7].

Суттєвий інтерес для дослідників представляють результати анонімного анкетування з різних аспектів музейної справи в нашій державі, що було проведено серед учасників заходу. Зокрема, наведемо дані відносно ставлення музейників до різного роду форумів, фестивалів, конференцій та інших аналогічних заходів. «Для декого це можливість урізноманітнити форму своєї діяльності. Але таких усього 3%. А от що дивно, що лише 4% вважають за потрібне використати такі заходи для популяризації свого музею. Значно більше (12%) тих, хто розраховує на такі зібрання як на джерело інформації. Спілкуванню з колегами віддають перевагу 18%. Переважна ж більшість (64%) вважає, що основним у даному випадку є обмін досвідом» [5].

Учасники Всеукраїнського музейного форуму виробили рекомендації щодо функціонування музейної га-

лузі, підвищення ролі держави у розвитку українського музейництва, піднесення престижу професії музейника та зростання ролі музею в суспільстві. Як вже зазначалось, Переяслав-Хмельницький – місто музеїв. Тож саме тут і вирішили проводити всеукраїнські форуми. Тому нинішній захід у Переяславі — перший, але не останній. Подібні зібрання вирішено проводити один раз на два роки. Загалом, Всеукраїнський музейний форум, завдяки плідному професійному спілкуванню та обміну досвідом, продемонстрував певний сучасний зріз розвитку музейної справи в державі.

Проведений нами аналіз дозволяє стверджувати, що ідеологія проектування – одна із провідних тенденцій сучасної культури, проектна діяльність, як нова технологія в музейній справі, останнім часом набуває все більшого розмаху та демонструє значну комунікативну ефективність порівняно з традиційними формами музейної діяльності. На сьогодні, проекти являють собою ефективну форму реалізації музейної активності, яка сприяє :

- адаптації музеїв і музейної галузі в цілому до сучасних умов соціально-економічного і культурного життя;
- підтримці та просуванню кращих зразків музейної практики в Україні;
- розвитку сфери сучасних музейних досліджень, укріпленню наукових основ музейної діяльності;
- виявленню, осмисленню та широкій репрезентації історико-культурної спадщини;
- розширенню партнерських зв'язків між музеями та впровадженню нових інструментів і технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально-культурного центру: Дис....канд.пед.наук / Т. Ю. Белофастова; КНУКіМ.-К.,2003.- 187 с.
2. Всеукраїнський музейний фестиваль [Електронний ресурс].– Режим доступу: [tmlhttp://museum.dp.ua/projects/](http://museum.dp.ua/projects/) [Дата звернення: 10.08.2017]
3. Всеукраїнський Музейний Форум. Матеріали науково-практичної конференції / В загальній редакції Л. О. Гріффена. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – 380 с.
4. Галкина Т. В. Музейная педагогика XXI века: социальные и образовательные проекты как новая форма работы с детской и молодежной аудиторией / Т. В. Галкина // Вестник ТГПУ. - 2009. - № 8 (86). – С. 5-10.
5. Гріффен Л. О. Наш колективний портрет / Л. О. Гріффен // Всеукраїнський Музейний Форум. Матеріали науково-практичної конференції / В загальній редакції Л. О. Гріффена. – Переяслав-Хмельницький, 2017. – С. 101.
6. Ляшко А. В. Проект: энтузиазм и сомнение современного музея. К исследованию явления / А. В. Ляшко // Общество. Среда. Развитие (Тегга Humana). - 2011. -№ 2. - С. 165-169.
7. Український музейний форум [Електронний ресурс].– Режим доступу: <https://museum-forum.info/> [Дата звернення: 10.08.2017]
8. Фестиваль Арсенал ідей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://artarsenal.in.ua/uk/festival-arsenal-idej/> [Дата звернення: 10.08.2017]
9. Харченко О.В. Інноваційні технології в культурно-просвітницькій діяльності художніх музеїв України поч. ХХІ ст. / О.В. Харченко // Сіверщина в історії України : зб. наук. праць / [Ред. кол. : Савицький О. Д. (гол.), Титова О. М. (заст. гол.), Білокінь С. І. [та ін.] / Нац. заповід. «Глухів», Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. – К. ; Глухів : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2015. – Вип. 8. – С. 358–362.

Ключко Ю. Н. *Проекты музейной направленности как фактор модернизации музейной сферы Украины. Статья посвящена рассмотрению проектных инициатив, их сущности и значимости в контексте современной культуры и музейной практики; общетеоретическому анализу типологии и классификации музейных проектов, характеристике особенностей развития музейного проектирования в Украине.*

Ключевые слова: музейные проекты, музейная сфера, типология, классификация, музейная коммуникация, инновационные технологии.

Klyuchko Yu.M. *Projects the Museum orientation as a factor in the modernisation of the museum industry in Ukraine. The article is devoted to consideration of the project initiatives, their nature and significance in the context of contemporary culture and Museum practices; theoretical analysis of typology and classification of museum projects, the characteristic features of the design for Museum development in Ukraine.*

Key words: Museum projects, the museum industry, typology, classification, Museum communication, innovative technologies.